

АЛЛА ПЕТРІВНА ЧИЖ,*Харківський національний університет внутрішніх справ;* <https://orcid.org/0000-0002-1116-9085>,e-mail: alla_988@ukr.net**ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ**

Одним зі структурних компонентів криміналістичної методики розслідування умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу є особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Складність їх провадження, а також вагома результативність у збиранні доказів вини особи й у з'ясуванні обставин учинення згаданого кримінального правопорушення, обумовлюють необхідність ґрунтовного дослідження цієї проблематики. Зважаючи на це, метою дослідження стало визначення тактичних та організаційних особливостей проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу.

Установлено, що огляди місця події під час розслідування умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу є складними, тривалими, вимагають використання різного виду спеціальних знань і навичок, а також пов'язані із застосуванням великої кількості техніко-криміналістичних засобів, тому слідчий зобов'язаний ставитися до їх планування, підготовки та проведення відповідально та забезпечувати їх реалізацію відповідно до засад законності, науковості, всебічності, повноти, ретельності тощо. Визначено основні тактичні завдання, вирішення яких здійснюється під час огляду місця вчинення знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу.

Обґрунтовано, що тактика здійснення допитів і прийомів, що застосовуються стороною обвинувачення, має відповідати положенням чинного кримінального процесуального законодавства. Зважаючи на те, що у досліджуваній нами категорії злочинів потерпілим є працівник правоохоронного органу чи його близький родич, це не повинно впливати на представника сторони обвинувачення та призводити до формування у нього упередженого ставлення до підозрюваного або свідка, який намагається уникнути надання повних та об'єктивних показань.

На підставі здійсненого аналізу визначено, що найбільш правильним є першочергове проведення допиту потерпілого, причому навіть у слідчій ситуації, коли особу, причетну до вчинення кримінального правопорушення, затримано на місці вчинення злочину. Встановлено перелік обставин, які слід з'ясувати під час допиту потерпілого, свідка, підозрюваного.

З'ясовано, що тактичними прийомами, які слід застосовувати під час проведення слідчих експериментів у розслідуванні умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, є: неодноразове проведення дослідів і контролю за їх виконанням; створення обстановки, що сприятиме наданню якомога детальніших відомостей про обставини вчинення кримінальних правопорушень; постановка запитань учаснику слідчого експерименту з метою деталізації його пояснень та оцінювання відповідей; використання макетів, застосування науково-технічних засобів і залучення спеціалістів, наділених спеціальними знаннями у відповідній галузі науки; застосування технічних засобів фіксації, зокрема безперервного відеозапису.

Ключові слова: *досудове розслідування, слідча (розшукова) дія, тактика, огляд місця події, допит, слідчий експеримент, правоохоронний орган, пошкодження або знищення майна.*

Оригінальна стаття

ВСТУП. Належність особи до правоохоронного органу доволі часто пояснює її віктимність. Нашу увагу привертає саме професійна віктимність працівників органів правопорядку, адже вона зумовлена виконанням особою своїх функціональних обов'язків і через неї, власне

кажучи, знижується ефективність цієї діяльності й авторитет органів правопорядку у суспільстві, а за певних умов ще й нівелюється значення окремих загальнолюдських цінностей.

Професійна віктимність працівників правоохоронних органів свого часу зумовила

необхідність криміналізації окремих діянь, до вчинення яких вдаються члени суспільства. Метою їх учинення є протидія законній діяльності, зокрема щодо захисту прав і свобод людини, або помста за неї, а також протидія розслідуванню кримінальних правопорушень чи перешкоджання притягненню до юридичної відповідальності винних осіб тощо.

Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності є поширеними як у країнах із високим індексом демократії, так і в державах з авторитарним режимом правління. Тому протягом тривалого часу в багатьох країнах світу актуальним напрямом державної політики та діяльності органів державної влади є протидія кримінальним правопорушенням проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, ефективно їх розслідування. Згадані пріоритети визначають і провідні напрями наукових пошуків.

Останнім часом вітчизняні вчені приділяють увагу розробці теоретичних основ методики розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності (Гусева, 2021), а також кримінологічним методам і засобам виявлення причин та умов, які сприяють їх учиненню (Гладкова, 2014; 2016; Tiesman et al., 2020).

Як зауважують у юридичній літературі, одним із найскладніших у розслідуванні з групи кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності є умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу (ст. 347 Кримінального кодексу України, далі – КК України), тактичні особливості розслідування якого в теорії вітчизняної криміналістики є малодослідженими і висвітлені в окремих поодиноких публікаціях науковців (Husieva, 2021), а деякі взагалі залишаються нерозробленими. Викладене актуалізує необхідність їх вивчення задля усунення цієї прогалини в системі криміналістичного наукового знання.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Метою статті є визначення тактичних та організаційних особливостей проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу.

Для досягнення мети поставлені такі завдання: 1) дослідити і проаналізувати судову та слідчу практики розслідування умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу; 2) визначити та-

ктичні й організаційні особливості планування та проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень досліджуваного виду, сформулювати рекомендації щодо підвищення ефективності їх провадження.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Досягненню означеної мети сприяло використання сукупності загальнонаукових, статистичних і спеціальних методів дослідження. До них, зокрема, належать метод системного аналізу, системно-структурний, метод прогнозування. Згадані методи використовувалися задля вивчення слідчої та судової практики, а також теоретичних напрацювань учених з метою визначення особливостей тактики проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу.

Також використовувалися загальнонаукові методи, наприклад аналіз і синтез. Останні сприяли визначенню тактичних прийомів, застосування яких є найбільш доцільним під час проведення огляду місця події, допитів, слідчого експерименту в розслідуванні кримінальних правопорушень досліджуваного нами виду.

Статистичні методи, зокрема метод групування й аналізу кількісних показників, застосовувалися під час опрацювання статистичних звітів Офісу Генерального прокурора України, анкет, що заповнювалися запрошеними респондентами, матеріалів слідчої та судової практик. Емпіричну базу дослідження становлять дев'ять обвинувальних вироків, розміщених у Єдиному реєстрі досудових розслідувань, вісім архівних судових справ за фактом учинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 347 КК України.

Респондентну групу, яка брала участь в анкетуванні, становлять 14 слідчих органів Національної поліції, які входили до групи слідчих, уповноважених на розслідування умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, або самостійно розслідували кримінальні провадження цієї категорії.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Початок розслідування у кримінальних провадженнях досліджуваної нами категорії розпочинається з огляду місця події, що здійснюється, як правило, до моменту внесення відомостей про виявлені ознаки кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Тому на місці вчинення кримінального правопорушення слідчий серед усіх процесуальних дій, передбачених кримінальним процесуальним

законодавством, має право здійснити виключно огляд місця події (ч. 3 ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України). При цьому за таких умов унесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР слід здійснити невідкладно – одразу ж після завершення огляду¹. Водночас задля забезпечення встановлення обставин учинення кримінальних правопорушень та з метою їх оцінки під час надання попередньої правової кваліфікації вчиненого протиправного діяння слідчий та інші учасники слідчо-оперативної групи уповноважені на здійснення превентивних поліцейських заходів, порядок провадження яких визначений у Законі України «Про Національну поліцію». Як свідчить проведене нами анкетування працівників практичних підрозділів, початок кримінального провадження з попередньою кваліфікацією кримінального правопорушення за ст. 347 КК України здійснюється доволі рідко. Це підтвердили 70 % опитаних нами слідчих, які займалися розслідуванням умисного пошкодження майна працівників правоохоронних органів, їхніх близьких родичів. Причиною, що зумовлює формування такої слідчої практики, як вказали 90 % з них, є непідтвердження наявності мотиву – помсти за професійну діяльність потерпілого на початку розслідування. Тому типовим є внесення відомостей до ЄРДР за ст. 194 КК України, і після проведення першочергових слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду місця події, допиту потерпілого і свідків, відбувається зміна кваліфікації кримінального провадження на ст. 347 КК України. Ураховуючи це, тактичні прийоми проведення огляду місця події у цих двох категоріях кримінальних правопорушень є дещо подібними, проте досліджуване нами правопорушення все ж таки відрізняється притаманними власне йому особливостями.

До проведення огляду місця вчинення умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу слідчий зобов'язаний ставитися відповідально та забезпечувати його реалізацію відповідно до таких засад, як законність, науковість, усебічність, повнота, ретельність тощо.

За результатами вивчення слідчої та судової практики можемо узагальнити, що огляди місця події в досліджуваній нами кате-

горії злочинів є складними, тривалими, вимагають використання різного виду спеціальних знань і навичок, а також пов'язані із застосуванням великої кількості техніко-криміналістичних засобів. Крім того, під час огляду слід виконати значну кількість завдань.

Виконання завдань огляду місця події під час розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, зокрема під час розслідування умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, як доречно зауважує В. О. Гусєва (2018а, с. 234), допомагає отримати вихідні дані для розслідування злочину, установлення і розшуку злочинця. Реалізація тактичних прийомів огляду місця події, знання і вміння осіб, які беруть участь у його проведенні, забезпечення правильного порядку фіксації і вилучення слідів злочину є гарантією успішності цієї слідчої (розшукової) дії.

Вважаємо, що основними тактичними завданнями, які слід вирішити під час огляду місця вчинення знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, є такі.

1. Фіксація матеріальної обстановки, що склалася на місці події, як шляхом опису у протоколі, так і із застосуванням технічних засобів фіксації (фото- і відеофіксації).

2. Виявлення, вилучення і процесуальне закріплення інформації про виявлені сліди (сліди рук і ніг, взуття, транспортних засобів тощо), об'єкти, зокрема знаряддя вчинення злочину, а також фрагменти й уламки пошкодженого предмета посягання (наприклад, уламки фари транспортного засобу, елементи форменого одягу тощо).

3. За можливості вирішення ідентифікаційних і діагностичних завдань під час проведення попередніх криміналістичних досліджень. Як правило, об'єктами таких досліджень є знаряддя і засоби вчинення злочину. У досліджуваній нами категорії злочинів потреба їх проведення зумовлена тим, що злочинці задля реалізації злочинного умислу доволі часто застосовують як знаряддя вчинення злочину вогнепальну зброю (29 %), бойові припаси (18 %), холодну зброю (6 %), вибухові пристрої (6 %). У зв'язку із цим виникає потреба в дослідженні цих об'єктів із метою отримання розшукової та іншої важливої для розкриття та розслідування злочину інформації, а також задля її використання під час складення повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення до отримання висновку експерта або ж для покладення її в основу

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.02.2023).

клопотання про застосування запобіжних заходів, зокрема в частині підтвердження ризиків.

Так, попереднє дослідження вогнепальної зброї здійснювалося в кримінальному провадженні, що розглядалося Костянтинівським міськрайонним судом Донецької області. Відповідно до встановлених обставин справи 23 травня 2015 року обурений поведінкою керівництва батальйону патрульної служби міліції особливого призначення «Миротворець», яка полягала у викритті незаконної діяльності командира роти матеріального забезпечення військової частини, командир військової частини вирішив помститися заступнику командира батальйону патрульної служби міліції особливого призначення «Миротворець». Із застосуванням пістолета Макарова, шляхом здійснення чотирьох пострілів командир військової частини пошкодив автомобільну шину «Cooper Discoverer» автомобіля марки «Toyota Land Cruiser», що належала потерпілому. Відповідно до отриманої інформації, наданої спеціалістом, який обіймає посаду судового експерта Донецького НДЕКЦ МВС України, вилучений під час огляду предмет за своїми ознаками може бути віднесений до нарізної вогнепальної зброї, виготовлений промисловим способом та придатний до стрільби¹.

4. Установлення очевидців учинення умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, за необхідності залучення їх до участі в огляді, виявлення інших джерел інформації про обставини його вчинення, зокрема камер відеонагляду або транспортних засобів з увімкненими відеореєстраторами.

Будь-який огляд, як і інші слідчі (розшукові) дії, проводиться послідовно, у декілька етапів. Загальноприйнятою у криміналістиці є позиція, відповідно до якої в тактиці проведення слідчої (розшукової) дії доцільно виокремлювати три етапи – підготовчий, робочий і заключний, на кожному з яких вирішуються відповідні тактичні завдання, що свідчить про складність цієї дії. Хоча в юридичній літературі мають місце й деякі інші позиції, на підставі проведеного аналізу матеріалів кримінальних проваджень ми все ж таки вважаємо, що огляд місця події умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу відбувається у три етапи.

Підготовчий етап огляду місця умисного знищення або пошкодження майна працівни-

¹ Судова справа № 233/6133/15-к // Архів Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області.

ка правоохоронного органу розпочинається одразу після отримання повідомлення про вчинення цього кримінального правопорушення, зареєстрованого відповідно до Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події². Водночас деякі вчені виокремлюють дві стадії підготовчого етапу, зокрема до виїзду на місце події та на місці події (Біленчук та ін., 2019, с. 7).

З урахуванням розроблених наукових положень, а також на підставі проведеного опитування респондентів доходимо висновку, що до підготовчих дій, які слідчий зобов'язаний здійснити до виїзду на місце вчинення умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, належать:

– з'ясування вичерпної інформації щодо події, яка сталася, установлення місця перебування власника або користувача знищеного чи пошкодженого майна. Це пов'язано з тим, що в разі, якщо об'єктом огляду буде житло чи інше володіння особи, проникнення до них буде можливим лише за наявності добровільної згоди згаданих осіб;

– вжиття заходів щодо надання допомоги потерпілим, а також щодо охорони місця події. Надання допомоги потерпілим особливо актуальне в разі вчинення злочину загальнонебезпечним способом, що є доволі типовим для досліджуваної категорії злочинів, про що вказано в юридичній літературі (Слободянюк, 2018, с. 24). Підтверджується це і отриманими нами результатами, адже шляхом вибуху вчинено 24 % проаналізованих злочинів, а підпал мав місце у 12 % злочинів. У зв'язку із цим слід наголосити на необхідності реалізації на місці події аварійно-відновлювальних і рятувальних заходів та подальшої кваліфікації такого діяння за ч. 2 ст. 347 КК України;

– формування складу слідчо-оперативної групи, зокрема визначення суб'єктів, яких доцільно залучити як спеціалістів, а за необхідності, зокрема в разі вчинення злочину шляхом вибуху, здійснення виклику спеціалізованої пересувної лабораторії Експертної служби МВС України;

– підготовка техніко-криміналістичних засобів, необхідних для якісного проведення огляду місця події тощо.

² Порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: затв. Наказом МВС України від 08.02.2019 № 100 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19> (дата звернення: 10.02.2022).

Уже перебуваючи на місці події, слідчий, іноді після консультації з залученими спеціалістами, визначає межі огляду, обирає метод його здійснення, роз'яснює права і обов'язки залучених до огляду осіб, а також доводить до них тактичні завдання, задля вирішення яких їх залучено й які планується вирішити шляхом проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Перед виконанням відповідних дій слідчий визначається з послідовністю їх здійснення. За певних умов першочерговою дією має стати участь кінолога та запуск службового собаки, вилучення запахів слідів, наступним має стати відшукання біологічних слідів, адже подальше перебування учасників слідчо-оперативної групи на місці події може призвести до їх знищення, пошкодження або забруднення тощо.

Робочий етап огляду місця вчинення умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу чи його близького родича полягає в безпосередньому комплексному аналізі слідової картини, що на практиці, як правило, зводиться до дослідження окремих слідів у випадковій послідовності залежно від того, в якій черговості вони помічаються слідчим, спеціалістом або іншою уповноваженою особою. На нашу думку, це є недопустимим, адже може призвести до знищення слідів, за результатами дослідження яких може бути зібрано достатні докази для підтвердження вини особи у вчиненні кримінального правопорушення. Слушним у цьому контексті є зауваження Б. К. Слободянюка (2015, с. 258), що саме за допомогою системного аналізу слідової картини можна: визначити закономірність появи та обґрунтованість наявності певного сліду в обстановці злочину; визначити взаємозв'язок між обстановкою злочину та особою злочинця, способом злочину та об'єктом злочинного посягання; установити детермінуючі фактори; ретроспективно відтворити модель події, що сталася в наявних умовах; визначити наявність негативних обставин тощо.

Типовим способом учинення досліджуваного нами злочину є вибух або підпал. Причому пожежа та вибух – це явища, які відрізняються своєю матеріальною сутністю, тому завжди пов'язані зі значними змінами навколишнього середовища, які залежать від характеру навколишньої обстановки до вибуху й під час вибуху, потужності вибухового пристрою, ліквідації наслідків вибуху та низки інших обставин (Слободянюк, 2015, с. 258).

На робочому етапі огляду місця пожежі доцільним є вилучення зразків та об'єктів, що зберегли на собі сліди вчиненого кримінально-

го правопорушення, зокрема обгорілих предметів, вугілля, золи. Такі дії слід проводити оперативно та відбирати зразки: 2–4 – з осередку загорання, 2–4 (контрольні) – на значній відстані. Їх упаковують герметично у скляну, поліетиленову тару. У протоколі огляду слід зазначити, скільки часу пройшло до вилучення і які зовнішні чинники впливали на зразок, а також важливим є складення схеми вилучення, фотографії (Кофанов, Кобилянський, 2010, с. 29). Обов'язковому виявленню та вилученню підлягають пошкоджене майно, його фрагменти, виявлене на місці події пожежне сміття, каністри, пляшки та інші ємності, адже в подальшому доцільним є їх направлення на дослідження експертів (Husieva, 2021, р. 91).

У разі знищення пошкодження майна шляхом вибуху та виявлення на місці події фрагментів вибухового пристрою до огляду місця події слід залучати спеціалістів-вибухотехніків. Свої зусилля слідчий і залучені спеціалісти, як слушно зазначає В. О. Гусева (2018б, с. 113), мають зосереджувати на правильному відборі фрагментів вибухових пристроїв і предметів, на яких могли залишитися вибухові речовини, адже найбільшу інформативність в експертних дослідженнях мають частини, що стосуються зовнішньої складової вибухового пристрою: джерела струму, уламки від корпусу вибухового пристрою і безпосередньо сам предмет, у який було захоплено цей вибуховий пристрій, тощо.

Заключний етап огляду місця умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу включає в себе: упакування виявлених слідів та об'єктів, складання протоколу, долучення до нього пояснень, довідок, складених залученими спеціалістами, забезпечення ознайомлення із протоколом огляду всіх його учасників, а також унесення до нього заяв, зауважень і доповнень, висловлених останніми, надання копії протоколу огляду особі, майно якої було вилучено.

Не менш поширеною слідчою (розшуковою) дією, що проводиться під час розслідування умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу чи його близького родича, є допит. Тактика здійснення цієї слідчої (розшукової) дії та прийоми, що застосовуються стороною обвинувачення, мають відповідати положенням чинного законодавства України, а також міжнародним нормативно-правовим актам, ратифікованим Верховною Радою України. Це важливо, адже допит – це взаємодія двох осіб, на перебігу якої можуть позначитися велика кількість психологічних чинників. У досліджуваній нами

категорії злочинів потерпілим є працівник правоохоронного органу чи його близький родич, а мотивом учинення кримінального правопорушення щодо них стала професійна діяльність потерпілої особи, пов'язана з реалізацією правоохоронної функції. Тому слідчий або прокурор розуміють, що на місці потерпілого, який здійснював свої законні повноваження, міг би опинитися будь-який працівник органу правопорядку і це може породжувати формування у представника сторони обвинувачення упередженого ставлення до підозрюваного або свідка, який намагається уникнути надання повних та об'єктивних показань. Через це слідчий або прокурор неумисно можуть здійснювати психологічний тиск на допитувану особу або вдаватися до вжиття інших заходів. Тому цілком логічним є закріплення у кримінальному процесуальному законодавстві вимоги щодо недопущення застосування будь-яких дій, що принижують честь і гідність особи, або ж непередбачених законом засобів примусового характеру.

Тактичні прийоми, до застосування яких вдається слідчий або прокурор, мають відповідати засадам законності та верховенства права, що передбачає відповідність їх положенням чинного законодавства, а також дотриманню прав і свобод учасника допиту. У зв'язку із цим доволі важливим під час допиту будь-якої особи є роз'яснення її прав та обов'язків, а також для певної категорії учасників – попередження про кримінальну відповідальність, забезпечення їх дотримання. Уважно слід ставитися до застосовуваних прийомів психологічного впливу. Слушно зауважує Ю. М. Чорноус (2020, с. 18), що вони мають відповідати таким засадам: 1) повідомлена учаснику процесуальної дії інформація не містить завідомо неправдивих даних; 2) особа має право вільно обирати лінію своєї поведінки; 3) усі права і обов'язки учасника процесуальної дії йому роз'яснені та зрозумілі; 4) тактичні прийоми, що застосовуються, не становлять загрозу фізичному та психічному здоров'ю людини.

У юридичній літературі серед тактичних прийомів проведення допиту виокремлюють такі: установлення психологічного контакту з допитуваним, зокрема переконання в необхідності надання допомоги органам розслідування, роз'яснення суті наслідків учиненого злочину або можливості їх виникнення в майбутньому, показ фотознімків (предметів) і речових доказів, пов'язаних з учиненим кримінальним правопорушенням та його наслідками, використання позитивної оцінки якостей особи допитуваного. Слід підштовхувати

допитуваного до логічних висновків та роз'яснювати значення встановлених розслідуванням фактів. Іноді як застосування тактичного прийому можна розглядати проведення одночасного допиту двох чи більше раніше допитаних осіб, що покликано усунути наявні істотні суперечності в їхніх свідченнях, викликані сумлінною, щирою оманю одного з них (Mohilevskyi et al., 2022). У цілому вважаємо доречним наведений перелік тактичних прийомів допиту, але щодо встановлення психологічного контакту, то нам ближча позиція Ю. М. Чорноус (2020, с. 17), яка зауважує, що все ж таки це не тактичний прийом, а завдання, яке постає за умови проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій і досягається шляхом застосування тактичних прийомів психологічного впливу.

Водночас однією з тактичних особливостей здійснення допитів під час розслідування кримінального правопорушення є визначення правильної послідовності допитів залежно від учасників. Уважаємо, що найбільш правильним є першочергове проведення допиту потерпілого, адже саме він може надати найбільш повну інформацію про події, що передували допиту, та про свою професійну діяльність, яка могла б викликати бажання в злочинця помститися за неї, а також про особливості та індивідуальні характеристики знищеного або пошкодженого майна. Такий підхід вбачаємо найбільш доцільним навіть у слідчій ситуації, коли особу, причетну до вчинення кримінального правопорушення, затримано на місці вчинення злочину.

Під час допиту потерпілого – працівника правоохоронного органу доцільно з'ясувати: анкетні дані; професію; рід діяльності; функціональні обов'язки потерпілого, що пов'язані з реалізацією ним правоохоронної функції; за яких обставин було придбано майно, що стало предметом посягання; яким чином потерпілий може засвідчити право власності або право користування на нього; детальні індивідуальні характеристики – фактологічні відомості про знищене або пошкоджене майно; за яких умов було вчинено умисне знищення або пошкодження майна; чи був потерпілий безпосереднім очевидцем реалізації злочинних дій підозрюваного; чи здійснювалися раніше злочинцем дії, які б свідчили про намір перешкодити або помститися за професійну діяльність потерпілому, висловлювалися на адресу останнього погрози або якісь ультимативні шантажування тощо.

Невід'ємною частиною показань потерпілого є його думки та припущення, висловлені під час допиту. Це допустимо з огляду на те,

що потерпілий безпосередньо стикається із кримінальним правопорушенням або самим правопорушником, а отже, більше, ніж будь-хто, обізнаний про обставини кримінального правопорушення, яким йому заподіяно шкоду (Voiarov et al., 2020). Зважаючи на це, більшу увагу слід приділяти з'ясуванню того, яким чином потерпілий оцінює завдану йому шкоду, чи завдано разом із матеріальною шкодою ще й моральну, яким чином це проявляється, у чому полягають його моральні страждання, зокрема чи виникли у нього відчуття страху, сорому, приниження, а також інші несприятливі для людини у психологічному аспекті переживання, пов'язані з обмеженням або позбавленням яких-небудь прав громадян тощо, тобто чи є підстави вважати, що потерпілому завдано моральної шкоди (Гусева, 2021, с. 368).

Якщо ж потерпілий усвідомлює, хто може бути причетним до знищення чи пошкодження його майна або є замовником цього злочину, від нього слід отримати якомога детальну інформацію, що характеризує потенційного підозрюваного, а саме: анкетні дані, особисті та професійні якості, фізіологічний та психологічний стан, наявність судимостей, зв'язки між потерпілим та злочинцем, матеріальний стан останнього, наявність майна, яке може бути обернуто на користь потерпілих як відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (Гусева, 2021, с. 189). Додатково слід з'ясувати відомості, що підтверджували б мотиви і мету протиправної діяльності винної особи. Усі вищеперераховані відомості слід з'ясувати і під час допиту потерпілого, який є близьким родичем працівника правоохоронного органу.

Невідкладно слід забезпечувати і допит свідків, що зумовлено необхідністю найбільш детального з'ясування вагомих обставин учинення кримінального правопорушення. Адже що більше часу минає з моменту сприйняття події до виклику їх на допит, то менш повними будуть показання за інформативністю.

Під час допиту свідків у кримінальних провадженнях, розпочатих у зв'язку з учиненням посягань на майно працівників правоохоронних органів, слід з'ясувати: за яких обставин свідок опинився на місці події; з якої відстані спостерігав, що бачив; кількість злочинців, їхня зовнішність, наявність авто, шляхи підходу-відходу, які дії вчиняли злочинці; чи чув свідок звуки, які саме; чи мали злочинці при собі якісь речі, якщо так, то які саме; чи зможе свідок відтворити дії злочинців та потерпілого, очевидцем яких він став, тощо (Гусева, 2021, с. 264).

Під час допиту свідків, як слушно наголошує Б. К. Слободянюк (2018, с. 119), доцільно враховувати такі тактичні завдання, як: 1) визначення можливої зацікавленості свідків у тих або інших результатах розслідування чи залежності від осіб, які зацікавлені в цьому; 2) нейтралізація чинників, що негативно впливають на поведінку під час допиту (відмова, ухилення від дачі показань, неправдиві показання); 3) урахування соціальних і психологічних особливостей допитуваного; 4) вжиття заходів, спрямованих на попередження подальшої відмови від дачі правдивих показань.

Слід зауважити, що належність слідчої (розшукової) дії у вигляді допиту свідка до категорії невідкладних зумовлена ще й тим фактом, що на цього учасника кримінального провадження може вчинятися тиск зі сторони захисту, а тому за певних обставин щодо таких осіб, відповідно до п. 8 ст. 66 Кримінального процесуального кодексу України, а також положень Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», слід вживати заходів безпеки.

Доволі складною слідчою (розшуковою) дією з тактичного боку є допит підозрюваного. Його проведенню мають передувати ретельне планування, що передбачає вивчення особи підозрюваного, визначення переліку питань та деталей, з'ясування яких планується, з метою не допустити нез'ясування важливих обставин під час допиту. На підставі вивчення та узагальнення юридичної літератури (Гусева, 2021, с. 271; Давиденко, 2019, с. 52) доходимо висновку, що до тактичних прийомів проведення допиту підозрюваного у вчиненні умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу належать:

- налагодження психологічного контакту шляхом нетривалої розмови з допитуваним на другорядну тему;
- схилення до надання повних та об'єктивних свідчень шляхом використання позитивних якостей, емоційної напруженості допитуваної особи, недопущення надання ним неправдивих свідчень;
- оголошення викривальних показань за матеріалами кримінального провадження, експертних висновків, довідок спеціалістів для протидії перешкоджанню розслідуванню;
- підштовхування допитуваного до логічних висновків та роз'яснення значення встановлених розслідуванням фактів;
- використання фактора раптовості для викриття неправдивих показань;
- проведення повторного допиту з обмеженим переліком запитань, їх деталізацією,

уточненнями, встановленням суттєвих суперечностей та їх навмисного характеру;

- проведення відеозйомки під час складних допитів, адже перевага відеозапису полягає в тому, що він фіксує не лише вербальну інформацію, а й поведінку допитуваної особи, її мовленнєві особливості, інтонацію, жестикуляцію та міміку, що характеризують особу злочинця;

- проведення одночасного допиту осіб задля усунення суперечностей між показаннями, якщо вони наявні, тощо.

Щодо фактичних відомостей, які слід з'ясувати під час допиту підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, до групи яких належить і досліджуваний нами злочин, то ними є:

- здійснення підготовки до вчинення кримінального правопорушення, якщо така підготовка була, то встановлюються її обставини: підшукування чи виготовлення знарядь вчинення, які обставини враховувалися;

- час, місце, які технічні засоби використовувалися;

- обставини вчинення кримінального правопорушення (яким чином, коли, із ким прибув на місце запланованого вчинення кримінального правопорушення; де, коли, за яких умов, з чією допомогою, у який спосіб здійснено злочинні наміри; які знаряддя та яким чином використовував тощо);

- спосіб приховування кримінального правопорушення: фальсифікація обстановки місця події, переміщення (приховування, знищення) трупа потерпілого, спосіб і транспортні засоби, за допомогою яких виконавець утік з місця події; місце, куди підозрюваний подів зброю, одяг та інші речі тощо;

- особа потерпілого (наявність особистого знайомства та характер відносин, ознаки зовнішності, у чому був одягнений, які речі й документи мав при собі, чи усвідомлював підозрюваний належність потерпілого до органів правоохоронної діяльності, як повадився під час нападу; наявність конфліктних ситуацій, що передували ухваленню рішення про вчинення кримінального правопорушення, та їх причини тощо) (Волобуєв, Матюшкова, 2009, с. 44–45);

- ставлення винного до вчиненого: чи визнає свою провину, чи усвідомлює протиправність своїх дій, чи розкаюється у вчиненому та готовий активно сприяти подальшому розслідуванню тощо (Гусева, 2018в, с. 222). Слід зауважити, що наведені вище переліки обставин (предмет допиту), які слід з'ясувати під

час допиту потерпілого, свідка, підозрюваного, є ситуаційними, адже зумовлені механізмом та іншими обставинами учинення злочину.

Проводять під час розслідування умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу і слідчі експерименти. Їх метою, як правило, є перевірка й уточнення обставин учинення кримінального правопорушення. Задля досягнення цієї мети доцільним є застосування комплексу тактичних прийомів, серед яких: неодноразове проведення дослідів і контролю за їх виконанням; створення обстановки, що сприятиме наданню якомога детальніших відомостей про обставини вчинення кримінальних правопорушень; постановка запитань учаснику слідчого експерименту з метою деталізації його пояснень, оцінювання його відповідей; використання макетів, застосування науково-технічних засобів і залучення спеціалістів, наділених спеціальними знаннями у відповідній галузі науки; застосування технічних засобів фіксації, зокрема безперервного відеозапису.

ВИСНОВКИ. Одним зі структурних компонентів криміналістичної методики розслідування умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу є особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Типовими під час розслідування останніх є проведення огляду місця події, допити потерпілого, свідків і підозрюваного, слідчий експеримент.

Огляди місця події в досліджуваній категорії злочинів є складними, тривалими, вимагають використання різного виду спеціальних знань і навичок, їх проведення слід забезпечувати з дотриманням засад законності, науковості, усебічності, повноти, ретельності тощо. До основних тактичних завдань, які слід вирішити під час проведення згаданого виду огляду, належать: 1) фіксація матеріальної обстановки, що склалася на місці події; 2) виявлення, вилучення і процесуальне закріплення інформації про виявлені сліди й об'єкти; 3) за можливості вирішення ідентифікаційних і діагностичних завдань під час проведення попередніх криміналістичних досліджень щодо знарядь і засобів вчинення злочину; 4) установлення очевидців учинення умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, за необхідності залучення їх до участі в огляді, виявлення інших джерел інформації про обставини його вчинення, зокрема камер відеонагляду, тощо.

Тактичні прийоми, що застосовуються під час допитів, мають відповідати положенням чинного кримінального процесуального

законодавства, а також морально-етичним нормам, не створювати загрозу шкоди психічному і фізичному здоров'ю особи. У досліджуваній категорії злочинів першочергово слід здійснювати допит потерпілого, навіть у слідчій ситуації, коли особу, причетну до вчинення кримінального правопорушення, затримано на місці вчинення злочину, після цього допит свідків і підозрюваного. Визначений перелік обставин, які слід з'ясувати під час допиту потерпілого, свідка, підозрюваного є ситуаційним, адже зумовлений механізмом учинення злочину та іншими обставинами.

До тактичних прийомів проведення слідчих експериментів у розслідуванні умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу належать: неод-

норазове проведення дослідів і контроль за їх виконанням; створення обстановки, що сприятиме наданню якомога детальніших відомостей про обставини вчинення кримінальних правопорушень; постановка запитань учаснику слідчого експерименту з метою деталізації його пояснень, оцінювання його відповідей; використання макетів, застосування науково-технічних засобів і залучення спеціалістів, наділених спеціальними знаннями у відповідній галузі науки; застосування технічних засобів фіксації, зокрема безперервного відеозапису.

Викладені положення спрямовані на вдосконалення слідчої практики розслідування, проте в реаліях сьогодення окреслена проблематика потребує подальших ґрунтовних досліджень.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Волобуєв А. Ф., Матюшкова Т. П. Про затримання і допити осіб, які підозрюються у вчиненні вбивства на замовлення. *Право і Безпека*. 2009. № 1. С. 41–46.
2. Гладкова Є. О. Запобігання насильницьким злочинам проти працівників органів внутрішніх справ України : монографія / за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : НікаНова, 2014. 208 с.
3. Гладкова Є. О. Кримінально-правовий захист працівників правоохоронних органів : наук.-метод. рек. Харків : ХНУВС, 2016. 48 с.
4. Гусева В. О. Особливості тактики допиту підозрюваного під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2018в. № 2 (82). С. 221–226.
5. Гусева В. О. Тактика огляду місця події під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із вибухами // Криміналістичні та психологічні аспекти досудового розслідування : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 29 квіт. 2020 р.) / МВС України, Одеськ. держ. ун-т. внутр. справ. Одеса, 2020. С. 20–23. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/4785/1/103.pdf> (дата звернення: 10.02.2023).
6. Гусева В. О. Тактичні й організаційні особливості проведення огляду місця події під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *National Law Journal: Theory and Practice*. 2018б. № 3 (31). С. 111–114
7. Гусева В. О. Тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018а. № 1 (81). С. 228–234.
8. Гусева В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2021. 538 с.
9. Давиденко В. Тактика викриття неправдивих показань при розслідуванні економічних злочинів. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 1. С. 45–57. DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019\(102\)05](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019(102)05).
10. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л. Криміналістичне дослідження нафтових продуктів та паливно-мастильних матеріалів : метод. рек. Київ : КИЙ, 2010. 44 с.
11. Криміналістичне документування огляду місця події: методи, засоби, технології : монографія / за ред. П. Д. Біленчука. Київ : УкрДГПІ, 2019. 112 с.
12. Слободянюк Б. К. Обстановка та слідова картина умисного знищення або пошкодження чужого майна як елементи криміналістичної характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 4. С. 257–259. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2015/70.pdf (дата звернення: 10.02.2023).
13. Слободянюк Б. К. Розслідування умисного знищення або пошкодження чужого майна : монографія. Київ : Ліра-К, 2018. 172 с.
14. Черноус Ю. М. Психологічні основи реалізації тактичних прийомів. *Юридична психологія*. 2020. № 1 (26). С. 13–21. DOI: <https://doi.org/10.33270/03202601.13>.
15. Boiarov V., Larkin M., Dudorov O., Pyrozhkova Yu., Legkykh K. Interrogation of the victims during the investigation of crimes committed by youth extremist groups. *Amazonia Investiga*. 2020. Vol. 9, Iss. 28. Pp. 281–287. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.28.04.31>.

16. Husieva V. Comprehensive Study of Traces Found at the Crime Scene During the Investigation of Intentional Damage to Law Enforcement Property. *Archives of Criminology and Forensic Sciences*. 2021. Vol. 2, Iss. 4. Pp. 87–94. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.4.2021.08>.

17. Mohilevskiy L., Husieva V., Perlin S., Chycha R., Shynkarenko I. Determinants and methods of diagnosing criminal proceedings participants false testimony in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11, Iss. 51. Pp. 71–79. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.51.03.7>.

18. Tiesman H. M., Konda S., Grieco J., Gwilliam M., Rojek J., Montgomery B. Resistance-related injuries among law enforcement officers: Addressing the empirical gap. *American Journal of Preventive Medicine*. 2020. Vol. 59, Iss. 6. Pp. 231–238. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2020.05.015>.

Надійшла до редакції: 14.02.2023

Прийнята до опублікування: 16.03.2023

REFERENCES

1. Bilenchuk, P. D. (Ed.). (2019). *Forensic documentation of the inspection of the scene of the incident: methods, means, technologies*. UkrDGRI.

2. Boiarov, V., Larkin, M., Dudorov, O., Pyrozhkova, Yu., & Legkykh, K. (2020). Interrogation of the victims during the investigation of crimes committed by youth extremist groups. *Amazonia Investiga*, 9(28), 281-287. <https://doi.org/10.34069/AI/2020.28.04.31>.

3. Chornous, Yu. M. (2020). Psychological Basics of Tactical Techniques Application. *Legal Psychology*, 1(26), 13-21. <https://doi.org/10.33270/03202601.13>.

4. Davydenko, V. (2019). The tactic of exposing false testimony in the investigation of economic crimes. *Foreign Trade: Economics, Finance, Law*, 1, 45-47. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019\(102\)05](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019(102)05).

5. Hladkova, Ye. O. (2014). *Prevention of violent crimes against employees of the internal affairs bodies of Ukraine* (O. M. Lytvynov, Ed.). NikaNova.

6. Hladkova, Ye. O. (2016). *Criminal legal protection of law enforcement officers: scientific and methodological recommendations*. Kharkiv National University of Internal Affairs.

7. Husieva, V. (2021). Comprehensive Study of Traces Found at the Crime Scene During the Investigation of Intentional Damage to Law Enforcement Property. *Archives of Criminology and Forensic Sciences*, 2(4), 87-94. <https://doi.org/10.32353/acfs.4.2021.08>.

8. Husieva, V. O. (2018a). Tactical features of conducting an inspection of the scene during the investigation of attacks on the life of a law enforcement officer. *Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E. Didorenko*, 1(81), 228-234.

9. Husieva, V. O. (2018b). Tactical and organizational features of viewing the seat of the event at the time of knowledge of the legitimate of the legal organizer employee. *National Law Journal: Theory and Practice*, 3(31), 111-114.

10. Husieva, V. O. (2018c). Peculiarities of the Tactics of Interrogation of a Suspect During Investigation of Encroachments on the Life of a Law enforcement Officer. *Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E. Didorenko*, 2(82), 221-226.

11. Husieva, V. O. (2020, April 29). *Tactics of inspection of the scene during the investigation of criminal offenses related to explosions* [Conference presentation abstract]. Scientific and practical internet conference “Forensic and psychological aspects of pre-trial investigation”, Odesa, Ukraine. <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/4785/1/103.pdf>.

12. Husieva, V. O. (2021). *Theoretical bases of a methods of investigating crimes against authority of public authorities in terms of law enforcement activity*. [Doctoral dissertation, Kharkiv National University of Internal Affairs].

13. Kofanov, A. V., & Kobylanskyi, O. L. (2010). *Forensic research of petroleum products and fuels and lubricants*. KYI.

14. Mohilevskiy L., Husieva V., Perlin S., Chycha R., & Shynkarenko, I. (2022). Determinants and methods of diagnosing criminal proceedings participants false testimony in Ukraine. *Amazonia Investiga*, 11(51), 71-79. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.51.03.7>.

15. Slobodyanuk, B. K. (2015). Situation and tracks deliberate destruction or damage of property as elements of criminological characteristics. *Juridical Scientific and Electronic Journal*, 4, 257-259. http://www.lsej.org.ua/4_2015/70.pdf.

16. Slobodyanuk, B. K. (2018). *Investigation of intentional destruction or damage to someone else's property*. Lira-K.

17. Tiesman, H. M., Konda, S., Grieco, J., Gwilliam, M., Rojek, J., & Montgomery, B. (2020). Resistance-related injuries among law enforcement officers: Addressing the empirical gap. *American Journal of Preventive Medicine*, 59(6), 231-238. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2020.05.015>.

18. Volobuiev, A. F., & Matiushkova, T. P. (2009). On the detention and interrogation of persons suspected of commission murder. *Law and Safety*, 1, 41-46.

Received the editorial office: 14 February 2023

Accepted for publication: 16 March 2023

ALLA PETRIVNA CHYZH,

Kharkiv National University of Internal Affairs;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1116-9085>,
e-mail: alla_988@ukr.net

PROCEDURAL TACTICS IN THE INVESTIGATION OF PROPERTY DAMAGE TO A LAW ENFORCEMENT OFFICER

One of the structural components of the forensic methodology for investigating intentional destruction or damage to property of a law enforcement officer is the specific tactics of certain investigative (detective) actions. The complexity of their conduct, as well as their significant effectiveness in collecting evidence of a person's guilt and in clarifying the circumstances of the said criminal offence, necessitate a thorough study on this issue. Considering this, the purpose of the study is to determine the tactical and organisational features of investigative (detective) actions during the investigation of intentional destruction or damage to property of a law enforcement officer.

It has been established that scene examinations during the investigation of intentional destruction or damage to property of a law enforcement officer are challenging, time-consuming, require the use of various types of special knowledge and skills, and also involve the use of a large number of technical and forensic tools, so the investigator is obliged to treat their planning, preparation and conduct responsibly and ensure their implementation in accordance with the principles of legality, science, comprehensiveness, completeness, thoroughness, etc. It has been determined the main tactical tasks to be solved during the inspection of the place of destruction or damage to the property of a law enforcement officer.

It has been substantiated that the interrogation tactics and techniques used by the prosecution must comply with the provisions of the current criminal procedure legislation. Given that in the category of crimes under study, the victim is a law enforcement officer or his/her close relative, this should not influence the prosecution representative and lead to a biased attitude towards the suspect or witness who is trying to avoid giving full and objective testimony.

Based on the analysis, it has been established that the most correct approach is to interrogate the victim first, even in an investigative situation when a person involved in a criminal offence is detained at the scene of the crime. It has been provided a list of circumstances that should be clarified during the interrogation of a victim, witness or suspect.

It has been found that the tactical techniques which should be used during investigative experiments in the investigation of intentional destruction or damage to property of a law enforcement officer are: repeated conduct of experiments and control over their implementation; creation of an environment which will facilitate the provision of as much detailed information as possible about the circumstances of criminal offences; asking questions to a participant of an investigative experiment with a view to detailing his/her explanations and evaluating the answers; the use of models, application of scientific and technical means and involvement of specialists with special knowledge in the relevant field of science; application of technical means of recording, in particular, continuous video recording.

Key words: *pre-trial investigation, investigative (detective) action, tactics, scene inspection, interrogation, investigative experiment, law enforcement agency, damage or destruction of property.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Чиж А. П. Тактика проведення процесуальних дій під час розслідування пошкодження майна працівника правоохоронного органу. *Право і безпека*. 2023. № 2 (89). С. 43–53. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.2.04>.

Citation (APA): Chyzh, A. P. (2023). Procedural tactics in the investigation of property damage to a law enforcement officer. *Law and Safety*, 2(89), 43–53. <https://doi.org/10.32631/pb.2023.2.04>.